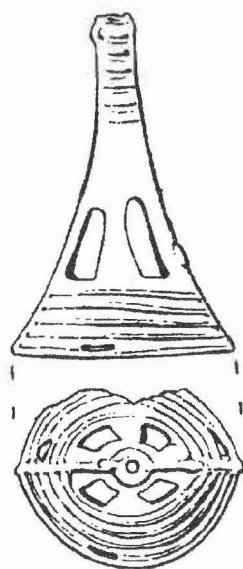

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1990

BRNO 1993

VÝZKUM NA HRADIŠTI SV. HYPOLITA V ROCE 1990 (okr. Znojmo)

Bohuslav Klíma, jr., AÚ ČSAV Brno

Vzhledem k náročným dokončovacím pracím u rotundy sv. Kateřiny na znojenském hradě se archeologický výzkum na Hradišti sv. Hypolita v roce 1990 nerozvinul do větší šíře. Měl charakter zjišťovací, průzkumové akce v centrálním prostoru Hradiště. Již delší dobu poutala naši pozornost zatravněná plocha před západní zdí hospodářského traktu probošství. Od místních obyvatel jsme získali drobné informace o zdejším nálezů dvou nádob s výzdobou vlnice, které se však nepodařilo nikde objevit, identifikovat a ani jsme nezjistili přesnější místo jejich nálezů. Také další sdělení o bývalé silážní jámě v sz. sousedství vjezdu do hospodářského traktu probošství bylo velmi zajímavé, neboť silážní jáma musela v tomto prostředí dokonale využívat výrazné skalní deprese. Podložní skálu zde totiž v celém prostoru pokrývá jen max. 60 cm mocná hlinitá vrstva. Právě v těchto místech se již dříve předpokládal pás vnitřního opevnění mezi hradem a předhradím. Současně sem mohly být lokalizovány některé další, starší nálezy (PALLIARDI 1891, 159-160; KALOUSEK 1955, 9-30). Volný prostor našeho zájmu nebyl konečně také moc vzdálen od menšího pozdněřímského žárového pohřebiště, objeveného koncem minulého století (PALLIARDI 1904, 16).

V souvislosti s odstěhováním posledních obyvatel bydlících přímo ve statku jsme se nejprve soustředili na vnitřní okrajový prostor probošství, sousedící za zdí se zatravněným areálem. Byl zde vyklizen otevřený, přestřešený prostor, v němž stávaly povozy a zemědělské stroje. V těchto místech se provedly dvě širší sondy. V obou bylo záhy po odstranění 30 - 50 cm mocné svrchní promíchané vrstvy zachyceno zvlněné skalnaté podloží. Západním směrem, tedy v přímém dosahu stojící zdi, se podloží mírně sklánělo. V severnější ze sond se podařilo zachytit zbytky mohutného hradebního pásu z lomových kamenů stavěných na skálu a spojovaných vápennou maltou. Přibližně 1 metr široká, místy 30 - 40 cm vysoká zeď probíhala S - J směrem a jen nevýrazně se zvolna odkláněla od linie stojící stěny. V jižní sondě jsme zbytek této zdi již nezachytili, protože zde byla překryta zdí stávající budovy. Z obou sond vyzvednuté nálezy byly dosti skromné. Nejvíce se objevilo keramických střepů. Vzhledem k mělkému hlinitému pokryvu, navíc silně porušenému hospodářským a stavebním podnikáním, nebylo možno ze stratigrafické situace získat podstatnější informace. Charakter zdiva a současně skutečnost, že kamenná stěna byla pečlivě stavěna na maltu dovolil předpokládat pozdně středověké až novověké stáří. Původní podoba tak musela korespondovat s dosud dochovalým úsekem hradby v jižnější části Hradiště, v blízkosti brány. Její zánik v severním úseku lze odvozovat od stavební úpravy probošství v počátku minulého století.

V další etapě se archeologický průzkum v podobě sondážního řezu již přenesl na opačnou, západní stranu stojící zdi, do zatravněné plochy před probošstvím. Sondážní rýha byla vytyčena ve směru Z - V. Hned na jejím východním okraji, v blízkosti zdi, se podložní skála skláněla do 4 m širokého a až 170 cm hlubokého příkopu, tesaného ve skále. V dalším průběhu sondy jsme sledovali několik nevýrazných, mělkých zásahů do skalnatého podloží, překrytého 50 - 70 cm mocnou vrstvou zeminy. Jejich zásypy byly značně promíchané. Z nálezů se podařilo zachytit zlomky i větší kusy velkomoravské keramiky a ve svrchní vrstvě několik předmětů novověkého až recentního stáří.

Provedenou sondáží se zjistila přítomnost zahrnutého příkopu, jehož část byla u vjezdu do probošství využita jako silážní jáma. Příkop byl tesán ve skále a na východním okraji na něj navazovala mohutná kamenná zeď, stavěná na maltu. Z jižní části opevnění Hradiště víme, že pozůstatky původní velkomoravské fortifikace byly využity i později a v průběhu středověku jim byla ještě předsunuta nová kamenná hradba. Podobnou situaci lze proto předpokládat i na severní straně tohoto vnitřního pásu opevnění. Do něho však nepříznivě zasáhla přestavba

hospodářské části probošství, která zcela setřela výraznější stopy po velkomoravské i středověké fortifikaci. Původ předsunutého příkopu můžeme hledat také snad již ve velkomoravském období. Byl však rozhodně využíván ještě dlouho do středověku, jako součást druhého, vnitřního ochranného valu osady Hradiště a vlastního probošství.

V pozdním letním období se zahájily práce na postupné plynofikaci Hradiště. Nejprve se hloubily rýhy v západní polovině osady, tedy v areálu původního velkomoravského opevněného předhradí. Nejdelší souvislá výkopová rýha o šíři přibližně 80 cm a hloubce 100 cm byla vyhloubena v ulici Za humny a procházela při jižním okraji této asfaltem kryté cesty. Na východním konci se v blízkosti hradební brány potrubí napojovalo na hlavní vedení, zatím co západním směrem vyústila rýha před budovou školy na státní silnici, po jejímž jižním okraji pokračovala dále až před budovu kulturního domu, stojícího na samém okraji obce. Její průběh přibližně v Z-V směru poskytl velmi výhodný centrální profil, umožňující na celém předhradí pozorně sledovat změny terénní situace. Ve výkopu se podařilo zachytit tylní část opevnění se značně propálenými vrstvami (východní konec rýhy) a dále pak prošetřit a zdokumentovat části 16 převážně velkomoravských objektů. Měly výrazné šedočerné popelovité zasypy a dna zapuštěná do zvětralé, svrchní vrstvy podložní skály. Provedená zachraňovací akce potvrdila poměrně hustou sídlištní zástavbu na předhradí, zbytek mocného jižního opevnění a přesně lokalizovala průběh západního, hlavního fortifikačního systému. Významný objev představovalo zachycení pozdněřímského žárového hrobu, uloženého se zbytky milodarů (zlomky zdobeného kostěného hřebene a částí spony) v neúplně popelnici. Řadíme jej do rámce menšího, výše zmíněného pohřebiště.

V podzimních měsících se dále pokračovalo v hloubení rýhy a ukládání plynového potrubí již přímo uvnitř původního velkomoravského hradu. Práce probíhaly v centrální Z-V ose Hradištěm, při severním okraji hlavní komunikace. Již v dřívějším období, kdy se pod silnicí ukládalo elektrické vedení, jsme zdokumentovali celkovou terénní situaci. Nyní se znovu potvrdilo, že štetové jádro cesty většinou již přímo dosedalo na skalnaté podloží. Přesto se při této akci podařilo zachytit celkem 18, mnohdy nevýrazných, poškozených objektů a vyzvednout zlomky pravěkého, velkomoravského i mladšího - středověkého keramického materiálu. Na úrovni domu p. Zezuly (parcela č. 22), stojícím na východním okraji Hradiště, protřela výkopová rýha mocnější vrstvu tmavé hlíny s kusy zuhelnatělých dřev a porušila také kamennou zeď, kterou lze interpretovat jako zbytek plenty velkomoravského opevnění. V ulici Nad přehradou, která se sklání jižním směrem k údolí Dyje, bylo zachyceno dalších 13 objektů. Z nich nejvýznamnější - předvelkomoravský, poskytl nález fragmentu železné ostruhy s háčkem.

I když se v roce 1990 mohla pozornost pracovníků AÚ ČSAV soustředit pouze na plošně omezené skrývky a sondážní řezy výkopových prací, znovu se potvrdila potřeba stálého sledování všech zemních zásahů v areálu celého hradiště sv. Hypolita. I při zdánlivě bezvýznamných akcích zde mohou být poškozeny a zničeny důležité nálezy především velkomoravského stáří, které by neměly uniknout, tak jak se to stalo již v šedesátých a sedmdesátých letech, pozornosti odborníků.

Literatura

- KALOUSEK, F. 1955: Velkomoravské hradisko ve Znojmě-Hradišti na Moravě, SPFFBU C IV, 9-30. Brno.
- PALLIARDI, J. 1891: Přehledný výsledek mého letošního bádání archeologického, ČVMSO VIII, 159-160. Olomouc.
- PALLIARDI, J. 1904: Vlastivěda moravská II, Znojemský okres, 16.

Die Grabung auf dem Burgwall des Hl. Hippolyt im J. 1990 (Bez. Znojmo) entfaltetete sich im Hinblick zu den anspruchsvollen Abschlußarbeiten bei der Rotunde der Hl. Katharina,

keineswegs umfangreich. Sie hatte den Charakter einer Feststellungs- und schließlich einer Rettungsaktion im Zentralraum des Hradiště inne. In den auf beiden Seiten der Westwand des Wirtschaftstraktes der Probstei durchgeführten Testgrabungen stellte man westlich von der stehenden Mauer die Anwesenheit eines zugeschütteten Grabens fest, der im Felsen eingehauen war. Er erreichte eine Tiefe von 170 cm und Breite von ca. 4 m. Am Ostrand knüpfte an diesen eine mächtige auf Mörtelverbund gebaute steinerne Mauer, der wir ein spätmittelalterliches bis neuzeitiges Alter zuschreiben. Ihre ursprüngliche Gestalt korrespondierte gewiß mit dem bislang erhaltenen Wallmauerabschnitt in der Südhälfte des Hradiště und in der Nähe des Tores. Die Grabung faßte nur ihre Fundamentreste bis zu einer Höhe von max. 40 cm, die am felsigen Liegenden gemauert waren. Die Wallmauerwüstung verbinden wir in dem erforschten Raum mit der umfangreichen Bauherrichtung des Wirtschaftstraktes der Probstei zu Beginn des vorigen Jahrhunderts, die alle älteren Besiedlungsspuren, den großmährischen Wall sowie die mittelalterliche Wallmauer vollkommen verwischt hat. Gleichzeitig wurde auch der Graben, vielleicht großmährischen Ursprunges verschüttet, den man noch tief im Mittelalter, als Bestandteil des zweiten - inneren Verteidigungsgürtels des Hradiště und der eigentlichen Probstei benützt hat.

Die weiteren archäologischen Arbeiten verliefen im Zusammenhang mit dem Aufbau der Gasleitung im Orte. Die Aushubsrinnen verliefen im ganzen Areal des Hradiště und gewährten eine ideale Möglichkeit durchlaufend die Terrainsituation verfolgen zu können. Die vorgenommene Rettungsaktion belegte eine verhältnismäßig dichte Siedlungsverbauung auf der Vorburg (16 Objekte), erfaßte und schnitt die Reste der südlichen und der westlichen Befestigung durch. Eine bedeutende Entdeckung war die Feststellung eines spätkaiserzeitlichen Brandgrabes, das mit dem Rest der Beigaben (Bruchstücke eines verzierten beinernen Kammes und der Teil einer Fibel) in einer Urne beigesetzt war, die man in einem Grübchen im felsigen Liegenden deponiert hat. Das erwähnte Grab reiht wir zu einem kleineren Gräberfeld, welches schon am Ende des vorigen Jahrhunderts bei dem nahe stehenden barocken Speicher abgedeckt worden war.

Im Raume des inneren Burgwalles zerstörte der Graben für die Gasleitung weitere 31 Objekte hauptsächlich großmährischen aber auch prähistorischen und mittelalterlichen Ursprunges. Zu den bedeutendsten gehörte ein vorgroßmährisches Objekt, aus dessen Aufschüttung ein eiserner Hakensporen geborgen wurde.

Auch wenn sich im J. 1990 die Aufmerksamkeit der Mitglieder des AÚ nur auf begrenzte Flächenabdeckungen und Sondagenschnitte in den Gasleitungsrinnen konzentrieren konnte, wurde das Bedürfnis einer dauernden Verfolgung aller Terraineingriffe im Areal des gesamten Burgwalles des Hl. Hippolyt neuerdings bestätigt.

SLOVANSKÁ CHATA Z VELATIC (okr. Brno-venkov)

Ivo Rakovský - Miroslav Šmíd, AÚ ČSAV Brno
(Tab. 17)

V měsíci březnu 1990 byl proveden menší zjišťovací výzkum v trati Padělky, severozápadně obce Velatice, s cílem zachytit další objekty kultury nálevkovitých pohárů, zjištěných v této poloze o rok dříve při hloubení rýhy kolem skládky domovního odpadu (KOS-ŠMÍD v tisku). V JZ části odhumusené plochy o rozměrech 10x20 m se vyrýsoval na světlejším šterkovitém podloží tmavší zásyp široce obdélníkovitého tvaru. Jeho výzkumem byla odkryta slovanská chata s kamennou destrukcí pícky nebo ohniště v Z rohu. Lokalita se nachází na východním okraji mírně zvlňené náhorní plošiny, která záhy klesá do údolí potoka protékajícího obcí. Na mapě 1:10 000, list 24-41-22 je místo nálezu určeno souřadnicemi 143 mm od Z a 65 mm od J s.č.

Popis objektu: Chata široce obdélníkového tvaru se zaoblenými rohy měla rozměry

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1990

<i>Vydává:</i>	Archeologický ústav Akademie věd ČR Brno Koliště 19
<i>Odpovědný redaktor:</i>	Dr. Jaroslav Tejral
<i>Redakce:</i>	Dr. Eduard Droberjar (vedoucí redaktor) Dr. Lumír Poláček, Dagmar Vorlíčková
<i>Překlady:</i>	Dr. R. Tichý, E. Tichá
<i>Kresby:</i>	A. Krechlerová a autoři příspěvků
<i>Na titulním listě:</i>	bronzový přívěsek z depotu v Polešovicích
<i>Tisk:</i>	Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
<i>Evidenční číslo:</i>	ÚVTEI-73332
<i>Vydáno jako rukopis:</i>	450 kusů